
Środowisko prasowe Królestwa Polskiego w opinii władz carskich : dokument Warszawskiego Komitetu Cenzury z 1870 r.

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 12/1, 85-97

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ŚRODOWISKO PRASOWE KRÓLESTWA POLSKIEGO
W OPINII WŁADZ CARSKICH

DOKUMENT WARSZAWSKIEGO KOMITETU CENZURY Z 1870 R.

Opracował i z rosyjskiego przełożył Andrzej Notkowski

Wśród spuścizny aktowej rosyjskiego Warszawskiego Komitetu Cenzury zachowało się kilka interesujących dokumentów zawierających summaryczne dane o prasie Królestwa Polskiego w 1870 r. (Centralne Państwowe Archiwum Historyczne w Leningradzie, f. 776, op. 4, d. 483; mikrofilmy w Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. Instytutu Badań Literackich PAN, sygn. mkf. 13/12). Są to kopie rękopiśmiennych zestawień, ujętych w formę tabel, sporządzonych przez Komitet dla Głównego Urzędu do Spraw Prasy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Petersburgu. Cztery dokumenty omawiają prasę warszawską, jeden zaś całą ówczesną prasę Królestwa.

Dokument zatytułowany *Informacja o ilości prenumeratorów prywatnych wydawnictw periodycznych ukazujących się w Warszawie*, wystawiony 28 III (9 IV) 1870 r., omawiający 26 czasopism warszawskich, został w całości przytoczony w opracowaniu Z. Kmiecika *Wydawnictwa periodyczne w Królestwie Polskim w latach 1868—1904* („Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, t. 4, 1965, z. 2, s. 142—143). Obszerny dokument *Przegląd wydawnictw periodycznych ukazujących się w Warszawie*, datowany 29 V (10 VI) 1870 r., informuje o 26 czasopismach polskich i obu edycjach urzędowego „Warszawskiego Dniwnika”, podając ceny prenumeraty miejscowej i zamiejscowej, częstotliwość wydawnictw, zgłoszone do cenzury „programy” (przegląd treści) czasopism, daty ukazania się pierwszych numerów, wystawców zezwoleń na wydawanie, nazwiska wydawców i redaktorów oraz adresy redakcji. Czasopisma warszawskie według częstotliwości wyszczególnia dokument z 14 (26) VIII 1870 r. Dokładny wykaz i opis zezwoleń na wydawanie czasopism wraz ze wszelkimi zmianami podaje *Spis dokumentów dla wydawców i redaktorów wydawnictw periodycznych w Warszawie* sporządzony w październiku 1870 r.

Publikowany niżej *Imienny wykaz wydawców i redaktorów wydawnictw periodycznych w Królestwie Polskim*, wystawiony przez Warszawski Komitet Cenzury 28 III (9 IV) 1870 r. i wysłany do Głównego Urzędu do Spraw Prasy w Petersburgu jako pismo nr 396, dotyczy całości prasy zaboru rosyjskiego. Zawiera sporządzone na podstawie informacji żandarmerii poufne oceny przeszłości i aktualnej postawy politycznej wydawców i redaktorów czasopism prywatnych oraz urzędowego „Warszawskiego Dniownika”. Dokument ma charakter unikalny, syntetyczne materiały tej treści w aktach Warszawskiego Komitetu Cenzury są bardzo rzadko spotykane. Posiadając niewątpliwą wartość informacyjną stanowi on źródło ilustrujące ciężkie warunki działalności prasy Królestwa Polskiego w latach represji po upadku powstania styczniowego, kiedy systematycznie likwidowano resztki autonomii Królestwa rusyfikując administrację i szkolnictwo, a całe życie społeczne było ściśle kontrolowane i krępowane przez carski aparat policyjny.

Dokument został przełożony z języka rosyjskiego z zachowaniem charakterystycznych zwrotów urzędowych i tytułatury osób oficjalnych. Zachowano również w tekście oryginalne daty podawane wg obowiązującego wówczas w Rosji kalendarza juliańskiego (często w oryginale podawana jest także druga data wg kalendarza gregoriańskiego). W przypadku przytaczania słów rosyjskich zastosowano polską transkrypcję literową. Wydawca dysponował mikrofilmem rękopiśmiennej kopii oryginału liczącym 15 klatek odpowiadających kolejnym kartom (lub stronom); paginacja została zaznaczona na marginesie. W oryginale dokument sporządzono w formie tabeli, układ ten zachowano przy publikacji. Dokument opatrzony został przypisami tekstowymi i informacyjnymi. W przypisach informacyjnych uwzględniono tylko osoby wydawców, redaktorów i urzędników, przy bardziej znanych postaciach ograniczając się do krótkich notek z odesłaniem do literatury. Poza jednym przypadkiem nie zamieszczono w przypisach danych o wymienionych w dokumencie czasopismach; informacje o nich można bez trudu odnaleźć w wydawnictwach encyklopedycznych lub monografiach, np. Z. Kmiecika *Prasa warszawska w okresie pozytywizmu (1864—1885)*, Warszawa 1971) czy W. Giełżyńskiego *Prasa warszawska 1661—1914*, (Warszawa 1962).

[1] IMIENNY WYKAZ WYDAWCÓW I REDAKTORÓW WYDAWNICTW
 PERIODYCZNYCH W KRÓLESTWIE POLSKIM

[2]

L. p.	Imiona i nazwiska	№ domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
1.	Lew Pawliszew ¹ . Radca dworu, aRedaktor wydania rosyjskiego „Warszawskiego Dniwnika” ^a .	412 A	Urodzony i czasowo zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem policji nie znajduje się.
2.	Maksymilian Ćwierciakiewicz ² . bRedaktor wydania polskiego „Warszawskiego Dniwnika” ^b .	798	Stale zamieszkały w m. Warszawie. Znajduje się pod poufną obserwacją na zarządzenie oberpolicmajstra warszawskiego z 8/20 maja 1867 r. ³ jako podejrzany o potajemne prowadzenie korespondencji ze swoim bratem Józefem ⁴ , który zbiegł za granicę; informacje te otrzymano na podstawie listu znalezionego przy rewizji u pewnej osobistości w Warszawie; ponadto Ćwierciakiewicz, jak wiadomo z pisemnego doniesienia otrzymanego jeszcze w 1862 r. przez generała-majora Piłsudskiego ⁵ od ś.p. komendanta Cytadeli Aleksandrowskiej [w Warszawie — A.N.] generała-lejtnanta Jermołowa ⁶ , należał do stowarzyszenia [...]c z zamiarem sekretnego drukowania

[3]

a-a Wolny przekład, w oryginale: „Redaktor russkiego »Warszawskiego Dniwnika«”.

b-b Wolny przekład, w oryginale: „Redaktor polskiego »Warszawskiego Dniwnika«”.

c Prawdopodobnie opuszczono wyraz „tajnego”.

¹ Błędnie podane imię, powinno być: Mikołaj Pawliszczew (1802—1878) — wyższy urzędnik rosyjski z kancelarii namiestnika Królestwa Polskiego, w latach 1864—1876 redaktor rosyjskiego wydania „Warszawskiego Dniwnika”.

² Maksymilian Ćwierciakiewicz — bliższych danych nie udało się uzyskać. O wzmiankowanej w dokumencie sprawie kontaktów z bratem zob. biografia Józefa Ćwierciakiewicza w: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej PSB), t. 4, Kraków 1937—1938, s. 384.

³ Funkcję tę pełnił wówczas Platon Frederiks (Frederichs); generał rosyjski, oberpolicmajster warszawski w latach 1863—1878, następnie naczelnik warszawskiego okręgu żandarmerii, w 1885 r. przewodniczący sądu w procesie przywódców Wielkiego Proletariatu w Warszawie.

⁴ Józef Ćwierciakiewicz — przebywający wówczas na emigracji. Zob. przyp. 2.

⁵ Zygmunt Piłsudski — generał rosyjski, oberpolicmajster Warszawski w latach 1861—1862.

⁶ Mikołaj Jermołow (1800—1864) — generał rosyjski, komendant Cytadeli Warszawskiej w latach 1854—1863, w 1861 prezes Stałej Komisji Śledczej rozpatrującej sprawy związane z manifestacjami patriotycznymi w Warszawie.

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	№ domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
3.	Pelagia Lesznowska ⁷ . Wydawczyni „Gazety Warszawskiej”.	1769	podburzających pamfletów, a także antyrządowych artykułów w gazetach zagranicznych.
4.	Józef Kenig ⁸ . Redaktor „Gazety Warszawskiej”.	476	Stale zamieszkały [...]d, rodem z Płocka. Na podstawie wyroku Warszawskiego Sądu Karnego znajduje się pod nadzorem policji za pojedynkę z literatem Niewiadomskim ⁹ w 1858 r.
5.	Leopold Kronenberg ¹⁰ . Wydawca „Gazety Polskiej”	1677	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym nie zwraca w niczym uwagi.
6.	Józef Sikorski ¹¹ . Redaktor „Gazety Polskiej”.	1065	Jak wyżej.

^d Przepisujący kopię dokumentu opuścił „w m. Warszawie”.

⁷ Pelagia Lesznowska — żona Antoniego Lesznowskiego (1815—1859), właściciela i wydawcy „Gazety Warszawskiej”, po śmierci męża występowała jako oficjalna wydawczyni pisma.

⁸ Józef Kenig (1821—1900) — wybitny publicysta i krytyk artystyczny. Sympatyk ruchu powstańczego 1863—1864 r., po upadku powstania rzecznik umiarkowanego liberalizmu i pracy organicznej. Redaktor naczelny „Gazety Warszawskiej” w latach 1859—1889. Por. PSB, t. XII/3, z. 54, Wrocław 1966, s. 342—344.

⁹ Wincenty Niewiadomski (1826—1892) — z zawodu urzędnik, przyrodnik-amator, po wystąpieniu ze służby na kolei terespolskiej zajął się pracą literacką, pisywał artykuły o treści przyrodniczej do prasy warszawskiej, dokonał kilku przekładów książek przyrodniczych. Co było powodem pojedynku między Kenigiem a Niewiadomskim, nie udało się ustalić.

¹⁰ Leopold Kronenberg (1812—1878) — przemysłowiec i finansista, działacz gospodarczy i polityczny. Podczas powstania styczniowego przywódca konserwatywnego obozu „białych”, po upadku powstania jeden z czołowych działaczy pozytywizmu warszawskiego. Wydawca „Gazety Polskiej” w latach 1859—1878 (w latach 1859—1861 jako „Gazeta Codzienna”). Por. PSB, t. XV/3, z. 66, Wrocław 1970, s. 325—327.

¹¹ Józef Sikorski (1813—1896) — publicysta, teoretyk muzyki, kompozytor. Redaktor naczelny „Gazety Polskiej” w latach 1866—1875. W 1870 r. współzałożyciel Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego. Por. J. Kulczycka-Saloni, *Życie literackie Warszawy w latach 1864—1892*, Warszawa 1970; A. Zaleski, *Towarzystwo Warszawskie. Listy do przyjaciółki przez Baronową XYZ*, Warszawa 1971.

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	Nr domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
[5]	7. Rudolf Okręt ¹² . Wydawca i redaktor „Gazety Handlowej”.	2244 ^b	Jak wyżej.
	8. Gustaw Gebethner ¹³ . Wydawca „Kuriera Warszawskiego”.	1736	Urodzony i zamieszkały w m. Warszawie. Z nakazu b. generał-policmajstra № 12619 z dnia 22-go sierpnia 1864 r. ¹⁴ znajdował się pod poufnym nadzorem policji, będąc posądzony o rozpowszechnianie podburzających utworów, ale na zarządzenie oberpolicmajstra warszawskiego, w wyniku poprawnego zachowania uwolniony od powyższego 30 grudnia 1867 r. ^e
[6]	9. Wacław Szymanowski ¹⁵ . Redaktor „Kuriera Warszawskiego”.	476	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Z nakazu b. warszawskiego generał-gubernatora wojennego № 139 z dn. 6/18 grudnia 1861 r. ¹⁶ znajdował się pod

^e Dalej tekst pisany inną ręką.

¹² Rudolf Okręt (1829—1906) — dziennikarz, liberalny działacz społeczny i gospodarczy. Założyciel, wydawca i redaktor naczelny „Gazety Handlowej” w latach 1864—1902. Por. *Rudolf Okręt założyciel „Gazety Handlowej”, „Nowa Gazeta 1914 nr 1*; B. Petrozolin-Skowrońska, „*Gazeta Handlowa*” i „*Nowa Gazeta*” (1864—1918), „*Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*” (dalej RHCzP), t. 7, 1968, z. 1, s. 41—72.

¹³ Gustaw Gebethner (1831—1901) — zasłużony księgarz-wydawca, założyciel znanej firmy wydawniczej Gebethner i Wolf (zał. w 1857 r. wraz z Rudolfem Wolfem). Wydawał „*Kurier Warszawski*” w latach 1868—1887. Por. PSB, t. VII/4, z. 34, Kraków 1949, s. 363—364.

¹⁴ Funkcję tę pełnił wówczas Teodor Trepow (1802—1889) — generał rosyjski. W latach 1860—1861 oberpolicmajster warszawski, generał-policmajster Królestwa Polskiego w latach 1863—1866, pełnił jednocześnie funkcję naczelnika III Okręgu Korpusu Żandarmów obejmującego Królestwo, jeden z uśmierzcicieli powstania styczniowego, w latach 1866—1889 gubernator petersburski, zastrzelony przez rewolucjonistów rosyjskich.

¹⁵ Wacław Szymanowski (1821—1886) — dziennikarz i literat. Początkowo związany z środowiskami demokratycznymi, po powstaniu styczniowym rzecznik poglądów konserwatywnych. Redaktor naczelny „*Kuriera Warszawskiego*” w latach 1868—1886, zreorganizował pismo wg wzorów wielkich dzienników zachodnioeuropejskich. Warszawa 1896, s. 129 i n., s. 684—685; A. Zaleski, *op. cit.*

¹⁶ Funkcję tę pełnił wówczas Mikołaj Krzyżanowski (1818—1888) — generał rosyjski. Generał-gubernator wojenny warszawski w latach 1861—1863, jednocześnie w latach 1861—1862 p.o. naczelnika sztabu I armii rosyjskiej stacjonującej w Kró-

L. p.	Imiona i nazwiska	№ domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
[7] 10.	Karol Kucz ¹⁹ . Redaktor i wydawca „Kurier Codzienny”.	415	<p>ostrym poufnym nadzorem jako że powrócił z m. [Bielij (?)]^f, gdzie był zesłany na mocy decyzji namiestnika Królestwa¹⁷ za działalność polityczną, na zarządzenie zaś oberpolicmajstra warszawskiego, w wyniku poprawnego zachowania zwolniony od tegoż dn. 31 grudnia 1867 r. Ponadto wymieniony Szymanowski podejrzany jest o układanie wulgarnych wierszy przeciw dyrektorowi teatrów Muchanowowi¹⁸.</p> <p>Urodzony w m. Brzeziny, gubernia piotrkowska, stale zamieszkały w m. Warszawie.</p> <p>Z nakazu b. generał-policmajstra № 8022/1773 z dn. 4/16 marca 1865 r. znajdował się pod zwykłym nadzorem policyjnym jako że powrócił z zesłania, w wyniku poprawnego zachowania uwolniony od tegoż z polecenia oberpolicmajstra warszawskiego dn. 1 września 1867 r.</p>

lestwie Polskim, jeden z uśmierzcicieli manifestacji patriotycznych w Warszawie w latach 1861—1862, członek Rady Administracyjnej i Rady Stanu Królestwa, w latach 1864—1865 zastępca dowódcy wileńskiego okręgu wojskowego, następnie generał gubernator orenburski.

^f Nazwa trudno czytelna.

¹⁷ Chodzi tu o namiestnika Michała Gorczakowa (1793—1861), generała rosyjskiego. Dowódca obrony Sewastopola podczas wojny krymskiej, namiestnik carski i głównodowodzący wojskami rosyjskimi w Królestwie Polskim w latach 1856—1861, członek rosyjskiej Rady Państwa.

¹⁸ Siergiej Muchanow (1833—1897) — pułkownik rosyjski. W latach 1862—1863 p.o. oberpolicmajstra warszawskiego; w latach 1868—1880 prezes dyrekcji Warszawskich Teatrów Rządowych, czasy jego urzędowania uważa się za okres rozkwitu teatru stołecznego.

¹⁹ Karol Kucz (1815—1892) — dziennikarz wydawca. W latach 1848—1863 redaktor naczelny „Kuriera Warszawskiego”, w 1864 r. za udział w ruchu powstańczym zesłany na Syberię, po powrocie do kraju założył w 1866 r. „Kurier Codzienny”. Por. J. Heppen, *Karol Kucz*, „Kłosa”, 1882, II półrocze; tegoż, *50-lecie pracy Karola Kucza*, „Tygodnik Ilustrowany”, 1889, II półrocze; J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	№ domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
11.	Józef Unger ²⁰ . Wydawca tygodników: „Ilustrowanego”, „Mód” i „Wędrowca”.	2406	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym nie zwraca w niczym uwagi i pod nadzorem policji nie znajduje się.
12.	Ludwik Jenike ²¹ . Redaktor „Tygodnika Ilustrowanego”.	2406	Jak wyżej.
181 13.	Jan Gregorowicz ²² . Redaktor „Tygodnika Mód” i „Przyjaciela Dzieci”.	956	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi, pod nadzorem policji nie znajduje się.
14.	Adam Łaszczyński ²³ . Redaktor-wydawca „Kuriera Świątecznego”.	570/1	Urodzony we wsi Pławiszczce, gubernia kaliska, stale zamieszkały w m. Warszawie. Znajdował się pod nadzorem policyjnym na zarządzenie b. generał-policmajstra №10199 z dn. 21 listopada 1865 r. jako że powrócił z zesłania, od którego to zwolniony został na zarządzenie oberpolicmajstra warszawskiego z dn. 31 grudnia 1867 r. w wyniku poprawnego zachowania.
191 15.	Adam Mieczynski ²⁴ . Wydawca „Opiekuna	715	Urodzony w m. Radom, stale zamieszkały w m. Warszawie.

²⁰ Józef Unger (1817—1874) — drukarz, księgarz, wydawca. Wydawał m. in. „Tygodnik Ilustrowany” w latach 1859—1874 i „Wędrowca” w latach 1863—1874. Por. J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.* Informacja Warszawskiego Komitetu Cenzury, jakoby Unger był wydawcą „Tygodnika Mód”, jest mylna; nie udało się ustalić, dlaczego została ona zamieszczona w dokumencie przy jego nazwisku.

²¹ Ludwik Jenike (1818—1903) — wybitny dziennikarz, literat, tłumacz poezji romantyków niemieckich. Zwolennik poglądów umiarkowanych, pozytywista. Redaktor naczelny „Tygodnika Ilustrowanego” w latach 1859—1883. Por. PSB, t. XI/2, z. 49, Wrocław 1965, s. 171—172.

²² Jan Gregorowicz (1818—1890) — literat, dziennikarz. Głosił poglądy konserwatywne, zwolennik polityki ugody z zaborcą, czynny na polu oświaty ludowej. Wydawca i redaktor naczelny „Tygodnika Mód” w latach 1860—1885 i „Przyjaciela Dzieci” w latach 1867—1890. Por. PSB, t. VIII/4, z. 39, Wrocław 1960, s. 567—569.

²³ Bliższych danych o osobie Adama Łaszczyńskiego nie udało się uzyskać.

²⁴ Adam Mieczynski (1828—1892) — agronom, popularyzator wiedzy rolniczej. Założyciel, wydawca i redaktor naczelny „Gazety Rolniczej” w latach 1861—1872,

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	№ domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
	Domowego" i „Gazety Rolniczej”.		Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi.
16.	Stanisław Lewental ²⁵ . Redaktor-wydawca „Kłosów” i „Tygodnika Romansów i Powieści”.	1566a	Urodzony w m. Włocławku, stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.
17.	Michał Glücksberg ²⁶ . Redaktor-wydawca „Bluszczu”.	411	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Z polecenia generał-feldmarszałka ²⁷ , złożonego do zaopiniowania przewodniczącemu Tymczasowej Komisji Wojenno-Śledczej przy Namiestniku ²⁸ , z dn. 25 maja 1866 r. № 2991, jako podejrzany o kontaktowanie się z zagranicznymi rewolucjonistami znajdował się pod nadzorem policyjnym, ale od tegoż na podstawie przepisów o nadzorze policyjnym i w wyniku poprawnego zachowania zwolniony został z polecenia oberpolicmajstra warszawskiego dn. 11/23 czerwca 1868 r.

[10]

redaktor naczelny „Opiekuna Domowego” w latach 1865—1876. Por. „Gazeta Rolnicza”, 1911, nr jubileuszowy w 50-lecie wydawnictwa; S. Jarkowski, *Prasa warszawska 1916*, Warszawa 1917, odb. z „Kalendarzyka Polityczno-Historycznego m. st. Warszawy na rok 1917”.

²⁵ Błędnie podane imię, powinno być Salomon (Franciszek Salezy) Lewental (1839—1902) — księgarz i wydawca. Redaktor-wydawca „Kłosów” w latach 1865—1890 (redaktor literacki: Antoni Pietkiewicz) i „Tygodnika Romansów i Powieści” w latach 1870—1890. Por. J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*

²⁶ Michał Glücksberg (1838—1907) — księgarz i wydawca. Wydawca „Bluszczu” w latach 1865—1907 (redaktor naczelny: Maria Ilnicka). Por. PSB, t. VIII/1, z. 36, Wrocław 1959, s. 93—94.

²⁷ Chodzi tu o feldmarszałka Fiodora (Teodora) Berga (1793—1874), wojskowego i polityka rosyjskiego. W latach 1855—1863 gubernator Estonii i Finlandii, w latach 1863—1874 namiestnik carski i głównodowodzący wojskami rosyjskimi w Królestwie Polskim, stłumił powstanie styczniowe.

²⁸ Funkcję przewodniczącego tej Komisji pełnił wówczas Teodor Tuchołko, pułkownik żandarmerii rosyjskiej. W 1863 r. członek Audytoriatu Polowego w Warszawie rozpatrującego sprawy przeciw uczestnikom powstania styczniowego, następnie przewodniczący Tymczasowej Komisji Wojenno-Śledczej przy Namiestniku Królestwa Polskiego. Komisja urzędowała w Cytadeli Warszawskiej i prowadziła dochodzenia w sprawach o udział w powstaniu.

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	N ^o domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
18.	Filip Sulimierski ²⁹ . Redaktor „Wędrowca”.	2247	Urodzony w m. Sieradzu, stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi.
19.	Zygmunt Dobieszewski ³⁰ . Redaktor „Kliniki”.	1063	Urodzony we wsi Staniewo, gubernia warszawska, stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem policji nie znajduje się.
[11] 20.	Henryk Łuczkiwicz ³¹ . Doktor, wydawca „Gazety Lekarskiej”.	1346	Urodzony w m. [Przeclaw (?)] ^g w Galicji, czasowo zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem policji nie znajduje się.
21.	Polikarp Girsztowt ³² . Doktor, redaktor „Gazety Lekarskiej”.	1346	Urodzony we wsi Hrebniszki, gubernia kowieńska, stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.

^g Nazwa trudno czytelna.

²⁹ Filip Sulimierski (1843—1885) — geograf, literat i dziennikarz. Redaktor „Wędrowca” w latach 1870—1883, w 1880 r. rozpoczął wydawanie monumentalnego dzieła *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Por. J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*

³⁰ Zygmunt Dobieszewski (1836—1881) lekarz, działacz społeczny. Redaktor-wydawca „Kliniki” w latach 1866—1870, od 1870 pracował w instytucjach medycznych, szpitalach i uzdrowiskach w Galicji. Por. S. Kościński, *Słownik lekarzów polskich*, Warszawa 1883, s. 89.

³¹ Henryk Łuczkiwicz (1826—1891) — lekarz, wykładowca Akademii Medyko-Chirurgicznej i Szkoły Głównej w Warszawie. Redaktor naczelny „Gazety Lekarskiej” w latach 1866—1870 i 1877—1880. Por. S. Kościński, *op. cit.*, s. 290—291. Dokument błędnie podaje Łuczkiwicza jako wydawcę „Gazety Lekarskiej”. Wg nadruków na oryginalnych egzemplarzach w 1870 r. wydawcą „Gazety” był dr P. Girsztowt.

³² Polikarp Girsztowt (1827—1877) — lekarz, profesor Akademii Medycznych w Petersburgu i Warszawie. Założyciel „Gazety Lekarskiej” (1861), w latach 1861—1877 jej wydawca, w latach 1870—1877 redaktor naczelny. Podczas powstania styczniowego szef tajnej powstańczej służby zdrowia, dzięki ścisłej konspiracji działalność Girsztowta w powstaniu nie była znana władzom carskim. Por. PSB, t. VIII/1, z. 36, Wrocław 1959, s. 1—3.

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	N ^o domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
22.	Samuel Peltin ³³ . Redaktor-wydawca „Izraelity”.	2244 ^b	Urodzony w m. Mariampolu, gubernia suwalska, stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.
23.	Antoni Sotkiewicz ³⁴ . Ksiądz kanonik, redaktor-wydawca „Przeglądu Katolickiego”.	1341	Urodzony we wsi Bardo, powiat opatowski, stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.
[12] 24.	Oskar Stanisławski ³⁵ . Radca kolegialny, redaktor „Opiekuna Domowego”.	1087	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem policji nie znajduje się.
25.	Józef Grajnert ³⁶ . Redaktor-wydawca „Zorzy”.	1242	Urodzony we wsi Kowale, powiat Wieluń, czasowo zamieszkały w m. Warszawie. Znajduje się pod nadzorem policyjnym z polecenia b. generał-policmajstra N ^o 2570/2097 z dn. 17 marca 1865 r. jako że powrócił z zesłania, zesłany był do czasu uśmierzenia kraju ³⁷ .
26.	Adam Wiślicki ³⁸ . Redaktor-wydawca „Przeglądu Tygodniowego Życia Społecznego”.	2414	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem nie znajduje się.

³³ Samuel Peltin — żydowski działacz społeczny, głosił hasła asymilacji mniejszości żydowskiej w narodzie polskim. Redaktor-wydawca „Izraelity” w latach 1866—1894.

³⁴ Antoni Sotkiewicz (1826—1901) — ksiądz, profesor Seminarium Duchownego w Sandomierzu, w latach 1877—1883 zarządca archidiecezji warszawskiej, w latach 1883—1901 biskup sandomierski. Redaktor naczelny „Przeglądu Katolickiego” w latach 1867—1877. Por. A. Zaleski, *op. cit.*

³⁵ Oskar Stanisławski (1814—?) — urzędnik cesarskiej administracji Królestwa Polskiego (Rady Administracyjnej i Warszawskiego Komitetu Cenzury), zajmował się także literaturą (autor powieści, tłumacz literatury obcej) i dziennikarstwem. Redaktor naczelny „Opiekuna Domowego” w latach 1869—1870.

³⁶ Józef Grajnert (1831—1910) — literat, publicysta, etnograf, postępowy działacz społeczny czynny na polu oświaty ludowej, członek Akademii Umiejętności w Krakowie. Założyciel, wydawca i redaktor naczelny „Zorzy” w latach 1866—1887. Por. PSB, t. VIII/4, z. 39, Wrocław 1959, s. 535.

³⁷ Chodzi tu o stłumienie powstania styczniowego 1863—1864.

³⁸ Adam Wiślicki (1836—1913) — dziennikarz, działacz społeczny, zwolennik pracy

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	Nr domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
[13] 27.	Aleksandra Borkowska ³⁹ . Wydawczyni i redaktor „Kroniki Rodzinnej”.	1346	Urodzona we wsi Górki, powiat Radom, stale zamieszkała w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem policyjnym nie znajduje się.
28.	Wiktor Sommer ⁴⁰ . Redaktor-wydawca „Ekonomisty z Merkurym”.	614	Urodzony we wsi Sokołowo, powiat Pułtusk, stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.
29.	Antoni Szabrański ⁴¹ . Wydawca „Biblioteki Warszawskiej”.	1350	Urodzony w m. Sawin, gubernia lubelska, stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.
30.	Kazimierz Woycicki ⁴² . Redaktor „Biblioteki Warszawskiej”.	1576	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Jak wyżej.
[14] 31.	Józef Wszebor ⁴³ . Doktor, redaktor „Pamiętnika Towarzystwa Lekarskiego”.	1247	Urodzony i stale zamieszkały w m. Warszawie. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi i pod nadzorem policji nie znajduje się.

organicznej i umiarkowanych reform społecznych. Założyciel, wydawca i redaktor naczelny „Przeglądu Tygodniowego Życia Społecznego, Literatury i Sztuk Pięknych” w latach 1866—1905. Por. J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*; A. Zaleski, *op. cit.*

³⁹ Aleksandra z Chomętowskich Borkowska (1828—1898) — pisarka, działaczka oświatowa i społeczna. Wydawała i redagowała „Kronikę Rodzinną” w latach 1867—1889 (wraz z Józefiną Śmiegielską). Por. PSB, t. II, Kraków 1936, s. 327—328; J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*

⁴⁰ Wiktor Sommer (1839—1874) — ekonomista. Wydawca i redaktor naczelny „Ekonomisty z dodatkiem Merkury” w latach 1869—1874.

⁴¹ Antoni Józef Szabrański (1802—1882) — publicysta, krytyk literacki i teatralny, historyk i tłumacz literatury niemieckiej. Redaktor naczelny „Biblioteki Warszawskiej” w latach 1841—1843, pozostawał w zespole redakcyjnym do 1874, podpisując pismo jako wydawca. Por. J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*

⁴² Kazimierz Władysław Woycicki (1807—1879) — literat, historyk etnograf. Redaktor naczelny „Biblioteki Warszawskiej” w latach 1867—1879 (od 1848 r. członek redakcji). Por. J. Kulczycka-Saloni, *op. cit.*

⁴³ Józef Wszebor — lekarz, pracownik szpitali warszawskich, jako student uczestniczył w powstaniu styczniowym. W latach 1868—1872 sekretarz Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. Redaktor naczelny „Pamiętnika Towarzystwa Lekarskiego” w latach 1869—1872. Por. S. Kościński, *op. cit.*, s. 562.

c.d. wykazu

L. p.	Imiona i nazwiska	№ domu	Uwagi o zachowaniu się pod względem politycznym
32.	Wincenty Prokopowicz ⁴⁴ . Redaktor-wydawca „Przeglądu Sądowego”.	2406	Jak wyżej.
33.	Johann ^h Petersilge ⁴⁵ . Redaktor-wydawca „Lodzer Zeitung” ⁱ .	m. Łódź	Zamieszkały w m. Łodzi, gubernia piotrkowska. Jak wyżej.
34.	Antoni Wdowiński ⁴⁶ . Redaktor-wydawca „Kurier Lubelskiego”.	m. Łódź	Zamieszkały w m. Lublinie. Pod względem politycznym w niczym nie zwraca uwagi, natomiast ma silne skłonności do napojów wysokowych.
[15] 35.	Adam Chodyński ⁴⁷ . Redaktor gazety „Kaliszanin” ⁴⁸ w Kaliszu.		Adwokat Prokuratury i Przedstawiciel Komisji [Rządowej Sprawiedliwości Królestwa Polskiego — A.N.] w Kaliskim Trybunale Cywilnym. Pod względem politycznym i moralnym w niczym nie zwraca uwagi. Chodyński w obecnym czasie nie redaguje gazety „Kaliszanin” i przekazał redakcję urzędnikowi Kaliskiego Rządu Gubernialnego Janowi ^k Tańskiemu.

^h W oryginale „Iwan”.ⁱ W oryginale: „»Niemieckoj Gazety« w g. Łodź”.^j Pomyłka przepisującego dokument, prawdopodobnie powinno być „m. Lublin”.^k W oryginale: „Iwanowi”.⁴⁴ Wincenty Prokopowicz — kandydat nauk prawnych, pomocnik naczelnego prokuratora Królestwa Polskiego.⁴⁵ Johan Petersilge (?—1905) — drukarz i wydawca niemiecki, zapoczątkował wydawanie prasy w Łodzi. Wydawca „Lodzer Zeitung” w latach 1865—1905 rozwinął pismo w duże przedsiębiorstwo prasowe. Por. W. Kaszubina, *Notatki o prasie łódzkiej*, w: RHCzP, t. 7, 1968, z. 1, s. 189—191; tamże wiadomości o czasopiśmie.⁴⁶ Antoni Wdowiński — redaktor naczelny i wydawca „Kurier Lubelskiego” w latach 1870—1875. Por. R. Rosiak, *Prasa lubelska 1816—1939*, „Kamena” z 31 I 1961; tamże wiadomości o czasopiśmie.⁴⁷ Adam Chodyński (1832—?) — prawnik, literat, historyk. Założyciel „Kaliszanina” i jego pierwszy redaktor naczelny w I—III 1870 r., następnie stały współpracownik pisma.⁴⁸ „Kaliszanin” — czasopismo informacyjne wydawane w Kaliszu w latach 1870—1901, początkowo jako tygodnik, następnie dwa razy tygodniowo, jedno z pierwszych pism prowincjonalnych w Królestwie Polskim.

Oryginał podpisał naczelnik Warszawskiego Okręgu Żandarmerii Świty Jego Cesarskiej Mości Generał-Major Frederiks i kontrasygnował¹ zarządzający sprawami podpułkownik Remianok.

Za zgodność z oryginałem: sekretarz Komitetu [Cenzury — A.N.] Łagodowski. Uwaga. Redaktorzy¹ ostatnich pięciu wydawnictw ukazujących się poza Warszawą¹ nie podlegają rejestrowi Warszawskiego Komitetu Cenzury⁴⁹.

¹ W oryginale: „skrepił”.

¹⁻¹ Pomyłka przepisującego kopię dokumentu, z treści wyraźnie wynika, że w Królestwie Polskim w marcu 1870 r. poza Warszawą ukazywały się tylko trzy wydawnictwa periodyczne, winno więc być „trzech”.

⁴⁹ Do końca 1905 r. prasa prowincjonalna Królestwa podlegała bezpośredniej kontroli Głównego Urzędu d/s Prasy w Petersburgu; miało to na celu utrudnienie jej rozwoju. Kompetencjom Warszawskiego Komitetu Cenzury podlegała tylko prasa warszawska. Komitet przejął sprawy całości prasy Królestwa dopiero w 1906 r. po wydaniu przepisów łagodzących cenzurę prasową w Cesarstwie Rosyjskim.